Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

№ 2

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Google Scholar

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 598 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr 8
Baxtiyor Islamov

Kichik biznesni rivojlantirishda "yashil" iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati 10
Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G'oipnazarov

Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System 16
Zufarova Nozima Gulamiddinovna

Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko'rsatkichlari va ekologik muammolar 24
Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich

Yashil budjetlashtirish va uni O'zbekistonda joriy etish istiqbollari 30
Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi

Iqtisodiyotda ta'lim va fan integratsiyasining asosiy yo'nalishlari 35
Yormatov Ilmidin Toshmatovich

Transport vositalari va yo'llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir 39
Agzamov Shaxboz Akmalovich

Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish 44
A. X. Salamov

Biznes-reja baliqchilik xo'jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida 48
Dosmuratova Shaxista Kengashovna

Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi 55
Axmediyeva Aliya Toxtarovna

Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari 63
Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich

Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari....67
Shamsiyev Nodir Muratovich

Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari....72
Shagazatov Oybek bahodirovich

Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo'nalishlari 76
Davlatov Sanjar Abdimannonovich

Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari 80
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich

Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformatsiyaning muhim yo'nalishlari 84
Yuldasheva Kamola Miraliyevna

O'zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida) 89
Yoriyeva Farangiz Murodillayevna

Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi....94
Nazarova Umida Avazovna

Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari....98
Mirzaxodjayev Alisher Botirovich

Globallashuv sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqirish 103
Mirzayev Musurmon Umidullayevich

Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o'rni va ahamiyati....108
Fayziyeva Aziza Azamat qizi

Ta'lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili....113
Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich

Ta'minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish....119
Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi

Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari 123
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich

Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан 129
Абдурахманова Матлуба Махамадаминовна

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari.....135
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich

Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish.....141
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva

Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari:
Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....148
Sultonboeva Munira bahodirovna

Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....154
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o‘g‘li

Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта.....159
С. С. Алиева, А. Назаров

Erkin iqtisodiy zonalarning faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....167
Sheraliyeva Saida Azatovna

Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari.....170
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich

Инклюзивное образование и его особенности.....175
Зайнутдинова Умида Джалоловна

Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo‘llari.....179
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich

Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo‘llari.....184
Hakimov Ulug‘bek Furqat o‘g‘li

Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....188
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G‘ulomjon o‘g‘li

O‘zbekistonda sug‘urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....193
G. Adilova

Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o‘yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....197
Mardiyev Nurali

Yengil sanoatda “lean production” konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlari.....203
Yaxyayeva Inobat Karimovna

Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta’siri tahlili.....207
Borotov Sharofiddin Jumaqul o‘g‘li

Ko‘chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari.....213
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich

Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari.....221
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna

O‘zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi
instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar.....226
Eshimov Alisher Dusmurodovich

Tashqi savdoda notarif usullarni qo‘llashning iqtisodiy oqibatlarini aniqlash
metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi).....234
Norqobilov Akobir Iso o‘g‘li

Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....240
Rabbimov Elbek Abdulloyevich

Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog‘liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari.....245
Imonqulov Nuriddin Qo‘shmon o‘g‘li

Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....250
Shoymardonov Orziqul Jo‘ra o‘g‘li

Majburiy tibbiy sug‘urtaning vujudga kelishi va o‘ziga xos xususiyatlari.....256
Kenjayev Soxib Sayfiyevich

O‘zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma’murchiligini joriy etish orqali budjet-soliq siyosati
samaradorligini yanada oshirish.....260
Yuldasheva Shaxnoza Xojiakbar qizi

Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli.....266
Shokirov Mirkamol Mirolim o‘g‘li

Boshqaruv hisobida mas’uliyat markazlarini tashkil etish masalalari.....274
Sobirov Otabek Olimjonovich

Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari 277
Kultayev Farxod Shavkatovich

Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish 281
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich

O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari 284
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich

Venchur kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari 288
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna

Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati 293
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li

Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashtirishda tahlil qilish 297
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi

Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari 302
Abdullayev Boburjon Akbaralievich

Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni 306
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li

Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish 310
Mirzayeva Nargiza Batirovna

Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv 314
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov

Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation 319
Mukhlisa Ikramova

Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri 325
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev

Temir yo'l sanoat korxonalarida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba 329
Kadirova Sharofat Amonovna

Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО "Ўзтемирйўлйўловчи" 332
Н. Э. Кахарова

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi 337
Sharipov Bobur Anvar o'g'li

"STEKLOPLASTIK" MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish 342
Musyeva Shoira Azimovna

Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari 348
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova

Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans 353
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova

Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligiini KPI orqali baholash uslubiyati 357
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich

Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari 362
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdamova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna

Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari 369
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi

Процессы цифровизации АО "Hududgazta'minot" 373
Хусанов Кахрамон Нишонович

O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari 378
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li

Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi 381
Bobayev Isroiljon Abdinabiyevich

Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash 386
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

O‘zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o‘ziga xos xususiyatlari 394
Sh. Madraimov

Kapital bozorida sug‘urta kompaniyalar institutsional investor sifatida 397
Xasanova Lola Mamasharifovna

Yangi O‘zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko‘p funksiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari 400
B. B. Berkinov

O‘zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo‘l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari 409
G‘afurov Umidjon Bahodir o‘g‘li

Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta’minlangan aholi qatlamini qo‘llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida) 413
Karimov Bekzodjon Ilxomovich

Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari 420
Pardayev Ilhomjon G‘ulomjon o‘g‘li

Финансы или корпоративные финансы 426
Уринов Бобур Насиллоевич

In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features 432
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi

Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo‘nalishlari 437
Jo‘rayev O‘ktam Panji o‘g‘li

Сокращение уровня бедности в Узбекистане 443
Амирджанова Ситора Суннат кизи

Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta’sirini baholash 448
S. B. Inoyatov

Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari 453
Maxmudov Rahimjon Hamid o‘g‘li

Mahalliy budjet daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari 460
Ollokulova Feruza Mansurovna

Kambag‘allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta’minlashning muhim omili 463
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich

Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati 469
Xalmuxamedova Zeboxon Babaxanovna

Tijorat banklari o‘rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta’minlash istiqbollari 473
M. Yuldosheva

Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari 480
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna

O‘zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili 487
Mirzayev Mirza Abdullayevich

Oliy ta’lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini instituttsional tahlil qilish mexanizmi 492
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna

Integrasiya sharoitida to‘qimachilik sanoatining rivojlanishi 499
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna

Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o‘tkazish jarayonlarini takomillashtirish 503
Karamatova Noiba Husnitdinovna

Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta’minlashning nazariy jihatlari 510
Mamatov Mamajan Axmadjonovich

Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ 517
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович

O‘zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo‘llari 522
Sultanov Baxram Begdullayevich

Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях 526
Самигова Гуландом Абдужаббаровна

Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri 534
Mirzayeva Muhlisa Ubaydullo qizi

Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin 539
Muminov Akmal Tulkunovich

Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri 543
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich

Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari 548
Shukurov Ilxom Safarboyevich

Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari 555
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi

Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi 560
Yuldashev G'iyos Turabekovich

Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari 564
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna

Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish 570
Boltayev Abror Sayitmuradovich

Секреты интересного урока в начальной школе 577
Гараева Олеся Владимировна

Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni 580
Ibragimova Gulchehra Toxirovna

Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi 584
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich

O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida 591
Nabiyev Feruz Nurmurodovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINING NAZARIY VA ILMIY ASOSLARI

Ollokulova Feruza Mansurovna
PhD, Termiz davlat universiteti dotsenti v.b.

Annotatsiya: Ushbu maqola budjet-soliq tizimini rivojlantirishning muhim yo'nalishlaridan biri mahalliy budjetlarning nazariy va ilmiy asoslari, xususan, daromadlar manbaini oshirishga bag'ishlangan. Unda mahalliy budjet daromadlarini oshirish, moliyaviy mustaqilligini ta'minlash ustuvor vazifa ekanligi ta'kidlangan. Mahalliy budjetlarning daromad bazasi bo'yicha mavjud vaziyat tahlil qilingan va daromad bazasini kengaytirish bo'yicha xulosa va takliflar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: mahalliy budjet, daromad, xarajat, moliyaviy mustaqillik, soliq.

Abstract: This article is one of the important directions of the development of the budget-tax system of local budgets, theoretical and scientific foundations, especially dedicated to increasing the source of income. It is emphasized that increasing local budget revenues and ensuring financial independence is a priority. The current situation regarding the revenue base of local budgets was analyzed, and conclusions and proposals were formulated for the expansion of the revenue base.

Key words: local budget, income, expenses, financial independence, tax.

Аннотация: В данной статье рассматривается одно из важных направлений развития бюджетно-налоговой системы местных бюджетов, теоретические и научные основы, особенно посвященные увеличению источника дохода. Подчеркивается, что увеличение доходов местных бюджетов и обеспечение финансовой независимости является приоритетом. Проанализирована текущая ситуация с доходной базой местных бюджетов, сформулированы выводы и предложения по расширению доходной базы.

Ключевые слова: местный бюджет, доходы, расходы, финансовая самостоятельность, налог.

Jahonda budjet-soliq tizimini rivojlantirishning muhim yo'nalishlaridan biri mahalliy budjetlar daromadlar manbaini kengaytirish bo'lib hisoblanadi. Jahon iqtisodiyoti taraqqiy etgan mamlakatlarda mahalliy budjet daromadlar qismida yer, mulk va ko'chmas mulklardan olinadigan soliqlar asosiy ulushni tashkil qiladi. Ta'kidlash joizki, rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda davlat budjeti daromadlari tarkibida mahalliy budjetlar daromadlari salmoqli ulushni egallaydi. Xususan, bu ko'rsatkich Yaponiyada o'ttiz foiz, Buyuk Britaniyada o'ttiz uch foiz, Avstriyada o'ttiz to'rt foiz, Fransiyada o'ttiz sakkiz foiz, Portugaliyada o'ttiz to'qqiz foiz, Norvegiyada ellik sakkiz foiz, Luksemburgda oltmish foizni tashkil etadi. Bugungi kunda xalqaro amaliyotda davlat moliyasini boshqarish sohasida olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlarda mahalliy budjet tizimi daromad manbalarini ilmiy asoslangan holda belgilash, soliqlar vositasida budjetlararo munosabatlarni tartibga solish, turli darajadagi budjetlar o'rtasida soliqlarni taqsimlash, budjet transfertlarini ajratishda hududlarning budjet bilan ta'minlanganlik darajasini oshirishga katta e'tibor qaratilmoqda.

Jahonda soliqqa tortish tizimini soddalashtirish, soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish orqali mahalliy budjet daromadlarini oshirish va uning shaffofligini ta'minlash masalasiga alohida e'tibor berilmoqda. Bugungi kunda hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish, ularning tabiiy va moddiy resurslarini takror ishlab chiqarishni, mahalliy hokimiyat organlarini tashkil etish uchun qulay shart-sharoitlar yaratishda mahalliy budjetlar daromadlar manbaini kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Davlatimiz mustaqillikka erishgandan so'ng, davlatning boshqa sohalari kabi moliya siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lgan moliya tizimi va uning quyi bo'g'inlarini yanada takomillashtirish va uning barqarorligini yanada samarali ta'minlashdan iborat bo'lib bormoqda.

Soliqlar tizimini takomillashtirish orqali budjetlararo mutanosiblikka erishish, mahalliy budjetlar moliyaviy mustaqilligiga erishish, shuningdek, ularning mustaqil fiskal siyosatini yuritishga oid qo'shimcha daromadlarini shakllantirish yo'nalishlarini takomillashtirish, budjetlararo munosabatlarda soliqlarni ulushli tartibda taqsimlash yo'nalishlarida ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining

"... hududlarni barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishni moliyalashtirish uchun mahalliy budjetlarning mablag'lari yetarli emas"ligi, "... mahalliy hokimiyat idoralari uchun moliyaviy va boshqa imkoniyatlarni kengaytirish zarur"-ligi, "... mahalliy hokimiyat organlarining vakolat va mas'uliyatini qayta ko'rib chiqishimiz, ularning mustaqilligini yanada oshirishimiz lozim"ligi borasidagi fikrlari ushbu masalaga yanada oydinlik kiritadi. Chunki bunday sharoitda mahalliy budjetlar daromadlarini shakllantirishda soliqli daromadlar bazasini mustahkamlash masalalari muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son "2022–2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi, 2017-yil 13-dekabrdagi PF-5283-son "Mahalliy davlat hokimiyati organlarining moliyaviy erkinligini oshirish, mahalliy budjetlarga tushumlarning to'liqligini ta'minlash bo'yicha soliq va moliya organlari javobgarligini kuchaytirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmonlari, 2020-yil 1-maydagi PQ-4702-son "Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishni reyting baholash tizimini joriy etish to'g'risida"gi, 2019-yil 30-dekabrdagi PQ-4555-son "2020-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat budjeti to'g'risida"gi, 2017-yil 8-avgustdagi PQ-3182-son "Hududlarning jadal ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashga doir ustuvor chora-tadbirlar to'g'risida"gi, 2017-yil 7-iyundagi PQ-5075-son "Mahalliy davlat hokimiyati organlarining budjet vakolatlarini kengaytirish va mahalliy budjet daromadlarini shakllantirishdagi mas'uliyatini oshirish to'g'risida"gi Qarorlari hamda mazkur sohaga tegishli boshqa normativ-huquqiy hujjatlarda belgilangan.

O'zbekistonni 2035-yilgacha rivoshlantirish modeli 2020-2024-yillarda davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasining mantiqiy davomi bo'lib, yurtimiz taraqqiyotida yangi sahifa ochishi bilan ahamiyatlidir. Strategiya loyihasida belgilangan marralarga erishish uchun har bir sohada islohotlarni bosqichma-bosqich, iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishni ta'minlash maqsadida xarajatlarning ijtimoiy yo'naltirilganligini saqlab qolgan holda, davlat budjetining barcha darajalarida mutanosibligini muvozanatni saqlash, mahalliy budjetlarning daromad qismini mustahkamlashga yo'naltirilgan budjetlararo munosabatlarini takomillashtirish bo'yicha budjet-soliq siyosatini optimallashtirishni nazarda tutgan holda budjet tizimining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Mahalliy budjetlar daromadlari va davlat budjetining viloyat, tuman va shahar pul mablag'lari jamg'armasini tashkil etib, unda daromadlar manbalari va ulardan tushumlar miqdori, shuningdek moliya yili mobaynida aniq maqsadlar uchun ajratiladigan mablag'lar sarfi yo'nalishlari hamda miqdori nazarda tutiladigan budjet kodeksidir. Mahalliy budjetlar daromadlari va davlat budjet xarajatlari mamlakatda yaratilgan milliy daromadning taqsimlanishi asosida hududlarda istiqomat etuvchi aholiga va uning natijalarini yetkazib beruvchi mahalliy budjetlarning daromad qismini mustahkamlashga yo'naltiriladi.

Mahalliy budjetlarning daromadlarini ta'minlashda daromadlarning tarkibi va tuzilishi, ularni tashkil etish manbalari, mahalliy hokimiyat va moliya organlari xususiyatlaridan kelib chiqib turli yondashuvlar mavjud. Xususan, dots. N.Korotina mahalliy budjetlar moliyaviy holatini baholash bo'yicha tahlil metodikasini taklif etadi. Unga ko'ra, ko'rsatkichlar beshta guruhga: balanslashtirilgan mahalliy budjet ko'rsatkichlari, munitsipal tuzilmaning moliyaviy mustaqillik ko'rsatkichlari, budjet xarajatlari sohasida munitsipal budjet siyosati yo'nalishlarini ifodalovchi ko'rsatkichlar, munitsipal tuzilmaning budjeti barqarorligi ko'rsatkichlari, munitsipal tuzilmaning qarzdorlik ko'rsatkichlariga ajratib ko'rsatiladi.

Bundan tashqari, i.f.d. A.X. Islamkulov turli darajadagi budjetlarning barqarorligini ta'minlash va budjet daromadlari mutanosibligini ta'minlash uchun moliya-budjet, budjet-soliq sohasidagi markaziy va mahalliy organlarning vakolatlarini aniq belgilab qo'yish lozim deya ta'kidlaydi. Bunda muallif budjet tizimining bo'g'inlari o'rtasida daromad vakolatlari va xarajat majburiyatlarini optimal taqsimlash tizimini mahalliy budjetlar barqarorligini ta'minlash gorizontida amalga oshirishni ilgari suradi..

Q.A. Usmonov esa, budjet daromadlarini rejalashtirishning ahamiyati to'g'risida to'xtalib, hozirgi kunda budjet daromadlarini rejalashtirish uchun zarur ma'lumotlar bazasini yetarli va sifatli darajada shakllantirish hamda bu boradagi huquqiy hujjatlarni qayta ko'rib chiqish va budjet daromadlarini rejalashtirish jarayoni tartibi, usuli, muddati hamda ishtirokchilar vazifalarini aniq ko'rsatib beruvchi huquqiy hujjat qabul qilish lozimligini qayd etadi.

Shuningdek, professor Sh.A. Toshmatov tomonidan mahalliy budjetga soliq tushumlarini oshirishga yo'naltirilgan bir qator tadbirlarni amalga oshirish hisobidan ularning barqarorligi ta'minlashni alohida ta'kidlab o'tgan.

I.f.n. A. Xayriddinov mahalliy budjetlarning barqarorligini ta'minlashda soliqlarning o'rni va ahamiyatini oshirishga qaratilgan ilmiy xulosalarni shakllantirib bergan.

Ayrim iqtisodchilar fikriga ko'ra, mahalliy budjetlarning daromad bazasini mustahkamlashning muhim yo'llaridan biri ma'muriy hududlarning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish darajasiga ko'ra real tarzda tabaqalashtirish imkonini beruvchi obyektiv mezonlar tizimiga o'tish hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan mahalliy budjetlarning daromadlari, ularning barqarorligi va mustahkamligi yuqorida qayd etilgan vazifalarning bajarilishida muhim ahamiyatga ega.

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

Umumiy tarzda xulosa o‘rnida ta’kidlash joizki:

1. Mahalliy budjetlar tomonidan moliyalashtirish prinsiplari foydalanilayotganda ularning ikkiyoqlama xarakteriga ega ekanligi, jumladan ularining ayrimlari mahalliy budjetlarining daromadlar bazasini kengaytirish manbalaridan kelib chiqqan holda va shu mablag‘lardan oqilona foydalanish hisoblanadi.
2. Mahalliy budjet daromadlar bazasini kengaytirishni investitsion loyihalarni amalga oshirish hiobidan daromadlarni ko‘paytirish va hududlardagi mavjud muammolarni hal qilishdan iborat.
3. Hududlardagi past rentabellik korxonalarni moliyaviy sog‘lomlashtirish hisobidan mahalliy budjetlar daromad bazasini oshirish uchun yagona vositalar qo‘llash hisoblanadi.
4. Umumdavlat miqyosida hududlar buyicha mahalliy budjet daromadlarini oshirish maqsadida soliq yig‘iluvchanligi darajasiga oid ma’lumotlar ochiqligini ta’minlash, davlat hokimiyati organlar faoliyatiga baho berishni amalga oshirishni joriy qilishdan iborat.
5. Mahalliy budjetlar daromadlari barqarorligi ta’minlash, mahalliy budjetlar zimmasiga yuklatilgan vazifalar mablag‘ bilan ta’minlash maqsadida respublika va mahalliy budjetlar o‘rtasida korxonalardan olinadigan foyda solig‘i va jismoniy shaxslar daromad solig‘ini muayan ulushlarda taqsimlanishini joriy qilish lozim.
6. Mahalliy budjet daromadlarini oshirishda sanoat ishlab chiqarish korxonalarini oshirish hisobiga soliq solinadigan bazani kengaytirish, “hududlarni soliq potensiali” tushunchasini soliq qonunchiligiga kiritish muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – B. 33.
2. Islamkulov A.K. Budjetlararo mutanosiblikni ta’minlashda soliqlar tizimini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan dissertatsiya avtoreferati. –Toshkent, –2019. –54 b.
3. Usmonov Q.A. Budjet daromadlarini rejalashtirish jarayoni, usullari va ularni takomillashtirish yo‘nalishlari // “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. №4, iyul-avgust, 2016.
4. Toshmatov Sh. Korxonalarni rivojlantirishda soliqlar roli: Monografiya. – T.: Fan va texnologiya, 2008. – 204 b.
5. Burxanov A.U., Qurbonov X.A. Hududlarda mahalliy budjetlar daromadlar manbaini kengaytirish yo‘llari (Qashqadaryo viloyati misolida). // “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. № 1, yanvar-fevral, 2018. – 4 - b.
6. Groenendijk N., Yansoo A. Fiscal federalism in transition countries: the three Baltic state compared / Public finance and management. Volume 16, №3, 2016. P. 255-280.
7. Musgrave R.A. The Theory of Public Finance. – McGraw-Hill, 1959. –P.628.
8. https://www.lex.uz/acts/3107036
9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni, 1-ilova.
10. Soatova, N. Mahalliy budjetlarning soliqli daromad bazalarini takomillashtirish // Iqtisodiyot va ta’lim. 2022. 23(5), 192-200.
11. O‘zbekiston Respublikasining Budjet Kodeksi. 2013-yil 26-dekabr. 52-modda.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.